

Megemlékezés

Köpeczi Béla annak idején tanulságos televíziós beszélgetésben adott képet tudományos pályájáról és törekvéseiről. E beszélgetés során a következőkben foglalta össze munkásságának „vezérgondolatát”: „Ez a vezérgondolat talán így fogalmazható meg: mit mond az irodalom, a művészet, a tudomány, általában a kultúra az emberről, miért mondja, és az, amit mond, hogyan használható fel az ember formálására. Azt hiszem, hogy ez egyszerre tudományos és gyakorlati program, s ezt azért hangsúlyozom, mert csak a kettő együttesében tudom munkám vezérgondolatát megfogalmazni.” A tudományos és gyakorlati program gondolata hitelesen képviselte Köpeczit, a tudóst és a művelődéspolitikust: kutató tudósként ugyanis sohasem zárkózott be a könyvtár szűk körébe, tudományos munkásságának számos olyan területe van, amely a művelődéspolitikai gyakorlat elméleti kiindulása lehetett, a művelődéspolitikai munka mozgalmas feladatköre pedig nem egyszer jelölt meg elméleti feladatokat. A magyar tizenhetedik–tizennyolcadik század – a Thököly-féle mozgalom és a Rákóczi-féle szabadságharc – historikusa ugyan talán elvonnulhatott volna a kutatás csendjébe, jóllehet

KÖPECZI BÉLA
1921–2010

éppen Köpeczi tudta és hirdette, hogy a nemzeti jelen formálása sohasem nélkülözheti a történelem tanulságainak, tanácsainak figyelembe vételét; a jelenkor történéseinek feladatköre azonban már maga is a gyakorlati művelődéspolitikai tennivalók megfogalmazásának kötelezettségével járt együtt. A korszerű művelődés szerkezetének, a nemzeti hagyományok érvényesülésének vagy a

huszadik század viszonyainak megfelelő szellemi stratégiák tudományos megközelítése már önmagában hatással van a művelődéspolitikai gyakorlatra, kivált akkor, ha a tudós és a politikus személye közé nem kell közvetítő tényezőknek ékelődniük.

A tudós és a politikus szerepe mindazonáltal – a huszadik század magyar történelme figyelemreméltó tanulságokkal jár ebben a tekintetben – meglehetősen eltér egymástól. Köpeczi Béla mint történelemtudós, mint a Rákóczi-kor és a magyar–francia történelmi és kulturális kapcsolatok kutatója, hatalmas munkát végzett, és megkerülhetetlen tudományos eredményekkel gazdagította nemzeti önismeretünket. Erdélyből származott: Nagyenyeden született, és ennek a városnak a történelmi környezetében ismerkedett meg

a magyar és az erdélyi magyar (valamint a román és a német) kultúra hagyományaival, szellemiségével. A budapesti Eötvös Collegium és a budapesti egyetem nevelő közösségében vált tudóssá, majd a párizsi Sorbonne hallgatójaként kötelezte el magát a francia kultúrának. Könyvkiadók szerkesztőjeként, a Kiadói Főigazgatóság vezetőjeként, a budapesti egyetem francia professzoraként, a Magyar Tudományos Akadémia főtítkáráként vállalt igen eredményes szolgálatot. Első tudományos munkája – *Zur Frage der rumänischen Lehnwörter im Ungarischen* címmel – nyelvészeti jellegű volt, ezt követték a II. Rákóczi Ferenc-féle szabadságharcot, diplomáciatörténetét és a fejedelem életét bemutató művei, közöttük számos olyan munka, amely a kor szak dokumentumait: a történetírás forrásait tárta fel. Ezek a művei ma is megkerülhetetlenek: ifjú nemzedékek és beérkezett tudósok mindig szellemi haszonnal forgatják (és forgathatják) őket.

Az imént arról szóltam, hogy a tudósként és művelődéspolitikusként vállalt szerep között volt némi disszonancia. Kétségtelen, Köpeczi Béla igen fontos művelődéspolitikai posztokon képviselte és szolgálta azt a politikai stratégiát, amelyről mostanában kevés jót szoktunk mondani. Szerepvállalását az államigazgatásban és a kommunista párt irányító testületeiben bizonyára érheti bírálat, nem ismerem ennek a szerepvállalásnak a belső lelki és etikai indítékait. Azt azonban el kell

mondanom, hogy a hús esztendeje megbukott diktatórikus rendszernek is voltak olyan reprezentánsai és tisztségviselői, akik „jó ügyek” szolgálatában, így a nemzeti kultúra védelmében és külföldi elismertségének megalapozásában érvényesítették hivatali lehetőségeiket. Közéjük tartozott Köpeczi Béla is, aki különben partnernek tekintette azokat is, akikről ideológiai és politikai ellentétek választották el. Ő is azok közé a nem túlságosan számosak közé tartozott, akik „humanizálni” szerették volna az úgynevezett „létező szocializmust” – holott ez a személyes vállalkozás az eleve lehetetlenek közé tartozott.

Végezetül egy személyes élmény. Néhány esztendeje egy erdélyi kulturális találkozón együtt voltam Köpeczi Bélával, szomszédos szobákban laktunk, alkalmam volt megfigyelni nemcsak lenyűgöző tudását és mindig eleven érdeklődését, de szelíd humorát is. Ahogy ott, a Nagyenyed melletti turistaszálló éjszakai csendjében eltűnődtünk közös gondolataink, így az erdélyi magyarság sorsa felett, ugyanazt: bölcsességet, jóindulatot, érzékenységet tapasztaltam, mint azoknál a barátaimnál, akik nagyon is távol állottak a kommunista rendszertől. Könyvei mellett, amelyeket nem csak őrzök, forgatok is, ezt a kései szelíd élményt viszem magammal a tudós csendes távozása után.

Pomogáts Béla
irodalomtörténész

(A felvételt Majoros Klára készítette)

A Magyar Tudomány szerkesztősége tisztelettel és kegyelettel emlékezik a volt főszerkesztőre.